

Thomas Hobbes' Leviathan

Skrevet af: **Peter Møller** | Offentliggjort: 01. juni 2009

Indledning

Der kunne være mange grunde til at udgive en oversættelse af Thomas Hobbes' *Leviathan*, på nuværende tidspunkt. Hans dystre redegørelse for den menneskelige natur, samt løsning på hvordan man omgår denne til samfundets bedste, er tydeligvis fra en anden tid, og stadig kaster den et nyt lys på nutiden. Mens den naturtilstand som Hobbes beskriver, de fleste steder er blevet erstattet af en, om muligt, endnu mere desperat kunstig tilstand af fattigdom og afhængighed, begynder man måske at kunne ane naturtilstanden på et niveau som Hobbes ikke havde forudset. Med globaliseringens indtog kan man efterhånden begynde at opfatte individuelle stater som aktører i en makropolitisk naturtilstand, hvor sort nationalegoistisk politik fordrer kontrakter, staterne imellem, for at kunne opretholde et globalt samfund der bygger på samarbejde, i stedet for den stærkestes overlevelse. Kyoto aftalen er et eksempel, hvor verdens stater enes om at gå på kompromis økonomisk og produktionsmæssigt, med henblik på en ønskværdig fælles fremtid. Ligeledes kan man fremhæve menneskerettighedserklæringen, NATO og EU. Pointen omhandler ikke hvorvidt disse instanser formår at udfylde deres rolle, men bare at de er opstået, for at facilitere samarbejde mellem nationer.

Lige præcis for Danmark gemmer Hobbes' filosofi, i sig selv, ikke på en glemt sandhed der står til at omvælte vores politiske dagsorden, men tjener et andet, vigtigere formål. Teksten kaster et nyt lys på nutiden, ikke kun ved at oplyse os om dens oprindelse (så vidt jeg ved, er Anders Fogh Rasmussen inspireret af Hobbes), men også ved at vise os en anden måde at tænke politik på, og endnu mere vigtigt, at vise os *at* der er en anden måde at tænke politik på. Hobbes præsenterer, i stil med de klassiske filosoffer, en fuld redegørelse for menneskets betingelser, og bygger videre på dette med henblik på at fastslå betingelserne for det velfungerende samfund. Mennesket er i dag nærmest synonymt med borgeren, og Hobbes' redegørelse for hvordan mennesket gennemgår denne transformation fra menneske til borger, vil ikke være triviell læsning for nutidens borgere, eller regenter.

I lyset af finanskrisen bliver værket specielt relevant. Det er interessant at se hvordan den følelse af fremmedhed, som vi nærer til et 350 år gammelt politisk værk, pludselig kan genfindes i den fremmedhed vi føler overfor vores egen regerings politik i krisetider. Uden suverænitet eller fremsyn holdes økonomien, der ifølge Hobbes er sekundær til en stærk statsramme, kunstigt i live for at præservere samfundet. En finanskrisen der bekæmpes med flere penge. Her kunne man have godt have ønsket sig at et værk som Hobbes' *Leviathan*, ville afstedkomme en reel, intelligent analyse af den politiske situation, trukket ud af det nuværende markedsorienterede paradigme. En udømatisk og nøgtern vejning af mulighederne. Mest af alt dog, anerkendelsen af muligheden, og friheden, der altid forelægger i politik. Modet til at skifte hammeren ud, når problemet ikke længere er et søm. Hertil skal vi bruge historien politiske hovedværker, og Hobbes, som en af de medvirkende til vores politiske historie, er et kvalificeret sted at starte.¹

Hobbes' Leviathan

Thomas Hobbes' bidrag til filosofien var hovedsageligt historisk indtil 1640, hvor den engelske borgerkrig brød ud. Han var nødt til at flygte til Frankrig for ikke at blive indblandet i striden, og borgerkrigen slog tonen an for *Leviathan*, der udkom i 1651. Hobbes havde været vidne til hvordan en stat i indbyrdes krig, ikke kunne bestå, og det var ud fra dette udgangspunkt af han udviklede sin politiske filosofi.

Hobbes gik ind for en stærk stat, en suveræn magt, fordi han mente at mennesket i sin frie 'naturtilstand' var lidet mere end et vildt dyr, og ethvert samfund der ikke kunne tøjle dette naturmenneske var dømt til undergang. Denne opfattelse af mennesket stammer fra Hobbes' mekaniske naturopfattelse, som han delte med mange af hans samtidige renæssance filosoffer. Fra de tidligere tænkeres henvisninger til gud, som den styrende kraft i universet, advokerede Hobbes den materialistiske forklaring, der fremstillede verden som en årsag-virkningsstyret maskine. Naturen finder i denne mekanik en balance, men dette er ifølge Hobbes ikke tilfældet for samfundet. Naturen er neutral, altså følelsesmæssigt upåvirket af udslag i balancen, så som planeter der støder sammen eller sole der brænder ud. Alt dette indgår i en ny balance. Samfundet derimod, opstiller principper og mål, og kan ikke på samme måde forholde sig neutralt til resultatet af de involverede menneskers indvirkning på hinanden. Uden en stærk centraliseret magt til at opretholde en balance i samfundet, nedbrydes det til en tilstand af ufred og borgerkrig, hvor den menneskelige natur, som en der egoistisk søger at tilfredsstille sine behov, umuliggør enhver form for samarbejde.

I denne naturtilstand, er det alles krig mod alle. Med mennesket reduceret til et dyr, kan man ikke snakke om moral. Mennesket indgår i naturens mekanik som en forudsigelig maskine. Hobbes beskriver de tre årsager til konflikt, disse menneskelige maskiner imellem: Konkurrence, frygtsomhed og ære. I naturtilstanden står andre mennesker som konkurrenter, man enten frygter eller som kan overvindes. Det kræver en magt som alle frygter, at underlægge sig den menneskelige natur, hvilket er hvad suverænen er pr. definition. Det er dog vigtigt ikke at forveksle suverænenes magt med en udelukkende fysisk vold, à la Machiavelli. Suverænenes magt er legitim. På trods af sine naturlige lidenskaber, ønsker mennesket ikke at leve i naturtilstanden, og kan derfor, som følge af sin egen interesse i selvopretholdelse, underkaste sig suverænen, imod lovning på at alle andre (indenfor staten) gør det samme.

Suverænenes magts legitimitet udspringer af folkets betingelsesløse underkastelse. Dette sker igennem en kontrakt, ikke mellem suverænen og folket, men folket imellem. Suverænenes ubestridelige magt er en betingelse for at folket vover at sænke paraderne, og indbyrdes afgiver et løfte om at opføre sig ordentligt. Denne samfundskontrakt afgiver alt magt til suverænen, der fungerer som lovgivende, udøvende og dømmende magt. I samme sekund som denne magt er overgivet, kan den ikke tages tilbage. Folkets eneste rettighed, er retten til at forsvare deres liv, om end dette ikke betyder at suverænen ikke har magt til at idømme dødsstraf. Magtforholdet i staten ændres, fra at alle kræfter var modstridende, til at de støtter suverænen, der fungerer som statens repræsentant. Det tillades end ikke at kritisere staten, og selv hvis en folkebevægelse skulle kunne rejse sig mod staten, har dette kun udsigt til en tilbagevending til naturtilstanden, hvilket sjældent er ønskværdigt. Det virker problematisk at suverænen, om denne så udgøres af en enkelt regent, eller et parlament, egenrådigt bestemmer lovene uden selv at være underlagt dem. Dette anerkender Hobbes, men frygten i en stat, underlagt en potentielt uretfærdig regent, er stadig at foretrække frem for den frygt der hersker i naturtilstanden. Statens styrke skal være uanfægtelig.

Hobbes konklusion er en skarp påmindelse om at *Leviathan* blev skrevet i en anden tid. Hobbes' krav om en totalitær stat, hvis ord er lov og som ikke kan, eller bør, holdes ansvarlig for sine handlinger, frembringer billeder om den slags stater der i nyere tid er blevet angrebet militært, alene på grund af deres styreform. Dog må man huske at historien ikke, uden en vis forvrængning, kan sidestilles med nutiden, og mens Hobbes løsning kan virke som et skræmmebillede i dag, er det problem han forsøger at løse reelt. Kravet om en stabil stat, som ramme om en befolkning der lever uden frygt, er ikke urimeligt. På Hobbes tid, under en borgerkrig, forstår man måske bedre hvordan kravet om stabilitet bedst, eller i hvert fald simplest, kunne besvares med en suveræn magthaver. I dag vil svaret unægtelig se anderledes ud, men spørgsmålet om opnåelse af statens stabilitet og balance, som det var Hobbes' primære mål at besvare, er i den grad stadig åbent for debat.

Note

¹Tak til oversætter Claus Bratt Østergaard, for hans hjælp med dette afsnit.